

Δεύτερη διάλεξη

Μάθημα: Μεθοδολογία Έρευνας - Στατιστική | ΠΜΣ Επαγγελματική Συμβουλευτική

Θέμα: Εισαγωγή στην ποιοτική έρευνα - έρευνα πεδίου, ρόλος του ερευνητή και βασικές τεχνικές

Πρόγραμμα διάλεξης

Ώρα	Περιεχόμενο
14:15-14:40	Άσκηση 1 (Διάλεξη 1): συζήτηση, SPSS, ερμηνεία και όρια απαντήσεων
14:40-15:00	Είδη ερευνών (§1.8) και ποιοτική έναντι ποσοτικής προσέγγισης
15:00-15:15	Έρευνα πεδίου και ρόλος ερευνητή
15:15-15:30	Διάλειμμα
15:30-16:00	Συνεντεύξεις και ομάδες εστίασης
16:00-16:15	Δεοντολογία, ποιότητα της έρευνας και αναστοχασμός
16:15-16:30	Σύντομο παράδειγμα, ανακεφαλαίωση και εργασία

Βασικές πηγές:

Χαλικιάς, Μανωλέσου & Λάλου (2015), Κεφ. 1, §1.8

Ίσαρη & Πουρκός (2015), Κεφ. 1 (§§1, 5-7), Κεφ. 3 (§§1, 3-5, 7), Κεφ. 4 (§§1, 3, 5), Κεφ. 5 (§§2, 5) και Κεφ. 6 (§1.8).

Διδακτικοί στόχοι

Μετά τη διάλεξη οι φοιτητές αναμένεται να μπορούν να:

- Συνδέουν την Άσκηση 1 και τη στατιστική περιγραφή στο SPSS με το ερευνητικό ερώτημα, αναγνωρίζοντας τι δεν αποτυπώνεται σε έναν πίνακα συχνοτήτων.
- Διακρίνουν τη γενική ταξινόμηση των ερευνών της §1.8 των Χαλικιά κ.ά. (2015) από τη διάκριση ποιοτικής και ποσοτικής μεθοδολογίας (Ίσαρη & Πουρκός, Κεφ. 1).
- Εξηγούν τη χρησιμότητα της έρευνας πεδίου και τη σημασία του ρόλου και του αναστοχασμού του ερευνητή.
- Αιτιολογούν βασικές επιλογές σχεδιασμού ποιοτικής έρευνας (ερώτημα, σκόπιμο δείγμα, τεχνική συλλογής) και διατυπώνουν ανοικτές ερωτήσεις συνέντευξης ή ομάδας εστίασης.
- Αναγνωρίζουν τις βασικές αρχές δεοντολογίας και τα κριτήρια τεκμηρίωσης μιας ποιοτικής μελέτης.

1. Από την Άσκηση 1 στην ποιοτική έρευνα (14:15-14:40)

Σκοπός: ανατροφοδότηση στην εργασία της πρώτης διάλεξης και ομαλή μετάβαση από την περιγραφή των απαντήσεων στην κατανόηση της εμπειρίας.

Χρόνος	Προτεινόμενη συζήτηση
5'	Υπενθύμιση αρχείου starter_survey.csv και μεταβλητών item1-item10. Τι σημαίνουν Variable Label, Value Labels και Measure στο SPSS;
12'	Ερωτήσεις για τον τρόπο κωδικοποίησης, την εισαγωγή δεδομένων και την ερμηνεία απλών συχνοτήτων· παρουσίαση αποριών ή τυπικών δυσκολιών.
8'	Μετάβαση: οι αριθμητικές κατηγορίες αποτυπώνουν την απάντηση, αλλά τι σημαίνει η απάντηση για το ίδιο το άτομο;

Μετάβαση

Για παράδειγμα, στη δήλωση item2: «Νιώθω άνετα να χρησιμοποιώ στατιστικά προγράμματα», ένας συμμετέχων μπορεί να επιλέξει την απάντηση 2 («Διαφωνώ»).

Ερώτηση: Γνωρίζουμε από αυτή την απάντηση γιατί ο συμμετέχων δεν αισθάνεται άνετα;

Ενδεικτική απάντηση: Όχι. Η απάντηση αποτυπώνει τη δηλωμένη στάση του, αλλά δεν εξηγεί τους λόγους ή τις εμπειρίες που βρίσκονται πίσω από αυτή. Μπορεί να μην έχει προηγούμενη εμπειρία, να δυσκολεύεται με τους αριθμούς, να φοβάται μήπως κάνει λάθη ή να έχει κάποια αρνητική εμπειρία από παλαιότερο μάθημα. Αυτές είναι πιθανές ερμηνείες, όχι συμπεράσματα που προκύπτουν από την αριθμητική απάντηση.

Δεύτερη ερώτηση: Πώς θα μπορούσαμε να διερευνήσουμε αυτούς τους λόγους; Πώς θα μπορούσαμε να μάθουμε περισσότερα για την εμπειρία του;

Ενδεικτική απάντηση: Με μια ποιοτική συνέντευξη, χρησιμοποιώντας ανοικτές ερωτήσεις, όπως: «Μπορείτε να μου περιγράψετε τι σας δυσκολεύει ή σας προκαλεί ανασφάλεια όταν χρησιμοποιείτε ένα στατιστικό πρόγραμμα;»

Συμπέρασμα: Η ποσοτική έρευνα μας επιτρέπει να καταγράφουμε και να αναλύουμε συστηματικά τις απαντήσεις των συμμετεχόντων, αναδεικνύοντας συχνότητες, κατανομές και σχέσεις μεταξύ μεταβλητών. Η ποιοτική έρευνα επιδιώκει να κατανοήσει σε βάθος τις εμπειρίες, τις αντιλήψεις και τα νοήματα που αποδίδουν οι άνθρωποι σε συγκεκριμένες καταστάσεις. Οι δύο προσεγγίσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν είτε αυτοτελώς είτε συμπληρωματικά, ανάλογα με το ερευνητικό ερώτημα.

Διευκρίνιση: «ποιοτική (κατηγορική) μεταβλητή» στη στατιστική δεν σημαίνει «ποιοτική ερευνητική μεθοδολογία». Οι κατηγορικές μεταβλητές μπορούν να αναλύονται στατιστικά στο SPSS.

Σύντομη ανάκληση του ερευνητικού κύκλου: ερευνητικό πρόβλημα → βιβλιογραφία → σκοπός και ερωτήματα → επιλογή μεθόδου → συλλογή και ανάλυση δεδομένων → συμπεράσματα. Δεν απαιτείται να επαναληφθεί αναλυτικά η πρώτη διάλεξη.

2. Τα είδη ερευνών (§1.8 Χαλικά κ.ά. (2015), 14:40-14:50)

Στη §1.8 το βιβλίο διακρίνει τέσσερις ευρείες μορφές ερευνών. Πρόκειται για διάκριση ως προς τη στρατηγική και τις διαδικασίες διεξαγωγής. Δεν ταυτίζεται απολύτως με τον διαχωρισμό ποιοτικής-ποσοτικής μεθοδολογίας.

Είδος	Βασική λογική	Παράδειγμα στη συμβουλευτική
Έρευνα πεδίου (§1.8.1)	Μελέτη συμπεριφορών και αλληλεπιδράσεων στο φυσικό τους πλαίσιο.	Παρατήρηση αλληλεπιδράσεων σε εργαστήριο π.χ. επαγγελματικού προσανατολισμού.
Δειγματοληπτική έρευνα (§1.8.2)	Συλλογή απαντήσεων από ορισμένο δείγμα, συχνά με ερωτηματολόγιο.	Έρευνα ικανοποίησης αποφοίτων από υπηρεσίες συμβουλευτικής.
Πειραματικός σχεδιασμός (§1.8.3)	Σύγκριση συνθηκών/ομάδων για διερεύνηση επίδρασης μιας παρέμβασης.	Αξιολόγηση εκπαιδευτικής παρέμβασης λήψης αποφάσεων σταδιοδρομίας.
Μη αντιδραστικές μέθοδοι (§1.8.4)	Ανάλυση ήδη διαθέσιμων τεκμηρίων, καταγραφών ή περιεχομένου.	Μελέτη δημοσιευμένων οδηγών σταδιοδρομίας και ανακοινώσεων θέσεων εργασίας.

Επισήμανση: η έρευνα πεδίου μπορεί να είναι ποιοτική ή να περιλαμβάνει και μετρήσεις. Αντίστοιχα, η ποιοτική έρευνα δεν περιορίζεται μόνο στην παρατήρηση πεδίου.

3. Ποιοτική και ποσοτική προσέγγιση (14:50-15:00)

Η επιλογή προσέγγισης καθορίζεται πρωτίστως από το ερευνητικό ερώτημα, όχι από το λογισμικό ή από το αν το θέμα αφορά ανθρώπους.

Διάσταση	Ποιοτική έρευνα	Ποσοτική έρευνα
Κύριο ενδιαφέρον	Εμπειρίες, νοήματα, διαδικασίες, πλαίσιο.	Μέτρηση χαρακτηριστικών, εκτίμηση διαφορών και σχέσεων.
Συνήθη δεδομένα	Αφηγήσεις, συνομιλίες, παρατηρήσεις, έγγραφα.	Μετρήσεις, βαθμολογίες, αριθμητικά κωδικοποιημένες απαντήσεις.
Συνήθεις τεχνικές	Συνεντεύξεις, ομάδες εστίασης, παρατήρηση.	Τυποποιημένα ερωτηματολόγια, μετρήσεις, πειράματα.
Δείγμα	Επιλογή με βάση τη συνάφεια και την πληροφοριακή επάρκεια.	Σχεδιασμός με βάση τον στόχο εκτίμησης/σύγκρισης, ενίοτε αντιπροσωπευτικό.
Ανάλυση	Κωδικοποίηση και ερμηνεία μοτίβων/θεμάτων.	Περιγραφική ή επαγωγική στατιστική, π.χ. με SPSS.

Κριτήρια ποιότητας	Διαφάνεια διαδικασίας, τεκμηρίωση, αναστοχασμός.	Εγκυρότητα μέτρησης, αξιοπιστία, κατάλληλος σχεδιασμός.
--------------------	--	---

Παράδειγμα: «Πόσοι νέοι απόφοιτοι αισθάνονται αβεβαιότητα για την καριέρα τους;» - κυρίως ποσοτικό ερώτημα. «Πώς βιώνουν την αβεβαιότητα και πώς αυτή επηρεάζει τις επιλογές τους;» - κατάλληλο για ποιοτική διερεύνηση. Μια μικτή προσέγγιση μπορεί να συνδυάσει τα δύο.

Σημαντικό: κανένα είδος έρευνας δεν είναι εξ ορισμού «αντικειμενικό» ή «υποκειμενικό», ούτε η ποιοτική έρευνα αποκλείει κάθε ερμηνεία αιτίων. Διαφέρουν οι στόχοι, οι δυνατότητες τεκμηρίωσης και τα συμπεράσματα που δικαιολογεί ο σχεδιασμός.

Εννοιολογική διευκρίνιση (Ισαρη & Πουρκός, 2015, Κεφ. 1, §§1, 5-6): ποιοτική έρευνα δεν σημαίνει απλώς «δεδομένα χωρίς αριθμούς», ούτε κάθε συνέντευξη είναι εξ ορισμού ποιοτική. Προέχουν ο σκοπός της διερεύνησης, ο σχεδιασμός και ο τρόπος ερμηνείας. Οι δύο προσεγγίσεις δεν είναι αναγκαστικά ανταγωνιστικές και μπορούν, εφόσον τεκμηριώνεται, να συνδυαστούν.

4. Έρευνα πεδίου και ρόλος του ερευνητή (§§1.8.1-1.8.1.2, 15:00-15:15)

Η έρευνα πεδίου μελετά ένα φαινόμενο εκεί όπου εκδηλώνεται. Ο ερευνητής χρειάζεται να καταγράψει με συστηματικότητα το πλαίσιο, τις συμπεριφορές, τις αλληλεπιδράσεις και τον τρόπο με τον οποίο οι παρευρισκόμενοι ερμηνεύουν τις εμπειρίες τους.

Ρόλος	Περιγραφή / όριο
Παρατηρητής	Καταγράφει γεγονότα χωρίς ενεργό συμμετοχή στις δραστηριότητες.
Συμμετέχων	Συμμετέχει στις δραστηριότητες που μελετά· η εμπλοκή ενδέχεται να επηρεάσει τόσο τους συμμετέχοντες όσο και τον ίδιο.
Συμμετέχων-παρατηρητής	Συνδυάζει συμμετοχή και συστηματική παρατήρηση, με σαφείς διαδικασίες και δεοντολογικά όρια.

Σημείωση: Οι τρεις ρόλοι του ερευνητή παρουσιάζονται στους Χαλικά κ.ά. (2015, §1.8.1.2). Η απόκρυψη της ερευνητικής ιδιότητας, ωστόσο, εγείρει ζητήματα δεοντολογίας και δεν μπορεί να θεωρείται γενικά αποδεκτή πρακτική. Απαιτείται εξέταση των ειδικών προϋποθέσεων κάθε έρευνας.

Αναστοχασμός (reflexivity): ο ερευνητής εξετάζει κατά πόσον οι εμπειρίες, οι προσδοκίες και οι αντιδράσεις του επηρεάζουν τη συλλογή και ερμηνεία του υλικού. Χρήσιμη πρακτική είναι ένα σύντομο **ημερολόγιο πεδίου** με σαφή διάκριση ανάμεσα σε «**τι παρατήρησα**» και «**τι υποθέτω ότι σημαίνει**».

Ερώτηση: «Τι θα μπορούσε να αλλάξει στη συμπεριφορά μιας ομάδας συμβουλευτικής αν ο ερευνητής ήταν και ο ίδιος ο σύμβουλός της;»

Ενδεικτική απάντηση

Όταν ο ερευνητής είναι ταυτόχρονα και σύμβουλος της ομάδας, η διπλή του ιδιότητα μπορεί να επηρεάσει τόσο τη συμπεριφορά των συμμετεχόντων όσο και τη συλλογή και ερμηνεία των ερευνητικών δεδομένων.

Πιθανά πλεονεκτήματα

Η ήδη διαμορφωμένη σχέση εμπιστοσύνης μπορεί να διευκολύνει την επικοινωνία και να ενθαρρύνει τους συμμετέχοντες να μιλήσουν πιο ελεύθερα για τις εμπειρίες και τις δυσκολίες τους. Επιπλέον, ο σύμβουλος γνωρίζει το πλαίσιο λειτουργίας της ομάδας και μπορεί να κατανοεί καλύτερα ορισμένες συμπεριφορές και αλληλεπιδράσεις.

Πιθανοί κίνδυνοι

Οι συμμετέχοντες ενδέχεται να διστάζουν να εκφράσουν αρνητικές απόψεις, διαφωνίες ή κριτική, επειδή φοβούνται ότι αυτό θα επηρεάσει τη σχέση τους με τον σύμβουλο. Παράλληλα, ο ίδιος ο ερευνητής μπορεί, ακόμη και ασυνείδητα, να επηρεάζει τη συζήτηση ή να ερμηνεύει τις απαντήσεις με βάση τις προηγούμενες εμπειρίες και προσδοκίες του.

Παράδειγμα από την Επαγγελματική Συμβουλευτική

Ας υποθέσουμε ότι ένας σύμβουλος συντονίζει μια ομάδα νέων αποφοίτων που αναζητούν εργασία και **παράλληλα** επιθυμεί να διερευνήσει τις εμπειρίες τους από το πρόγραμμα συμβουλευτικής.

Ρωτά την ομάδα:

«Πώς αξιολογείτε τη βοήθεια που λάβατε από τις συναντήσεις μας;»

Ένας συμμετέχων μπορεί να θεωρεί ότι οι συναντήσεις δεν τον βοήθησαν ιδιαίτερα, αλλά να διστάζει να το εκφράσει μπροστά στον σύμβουλο και στα υπόλοιπα μέλη της ομάδας. Ενδέχεται, επομένως, να δώσει μια πιο θετική απάντηση από αυτή που ανταποκρίνεται στην πραγματική του αξιολόγηση. Το φαινόμενο αυτό αποτελεί πιθανό παράδειγμα **μεροληψίας κοινωνικής επιθυμητότητας (social desirability bias)**: ο συμμετέχων απαντά με τρόπο που θεωρεί κοινωνικά αποδεκτό ή επιθυμητό από τον συνομιλητή του.

Πώς μπορεί να περιοριστεί ο κίνδυνος; Ο σύμβουλος-ερευνητής χρειάζεται:

- Να διαχωρίζει με σαφήνεια τον συμβουλευτικό από τον ερευνητικό του ρόλο.
- Να ενημερώνει τους συμμετέχοντες ότι η συμμετοχή στην έρευνα είναι εθελοντική και ότι η άρνηση ή η αποχώρησή τους δεν θα επηρεάσει τη συμβουλευτική υποστήριξη που λαμβάνουν.
- Να εξετάζει κριτικά πώς η παρουσία, οι προσωπικές προσδοκίες και η προηγούμενη σχέση του με την ομάδα ενδέχεται να επηρεάζουν τα δεδομένα και την ερμηνεία τους.
- Όπου είναι εφικτό και κατάλληλο, να εξετάζει τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων από ανεξάρτητο ερευνητή.

Συμπέρασμα - Αναστοχασμός (Reflexivity)

Η παρουσία του ερευνητή μπορεί να επηρεάζει το φαινόμενο που μελετά, ιδιαίτερα όταν συμμετέχει ενεργά σε αυτό. Γι' αυτό είναι σημαντικός ο **αναστοχασμός (reflexivity)**: η συστηματική

εξέταση του τρόπου με τον οποίο οι εμπειρίες, οι αντιλήψεις, οι προσδοκίες και η συμπεριφορά του ίδιου του ερευνητή επηρεάζουν την ερευνητική διαδικασία.

Ο στόχος δεν είναι να θεωρήσουμε ότι ο ερευνητής μπορεί να εξαλείψει πλήρως την επιρροή του, αλλά να την αναγνωρίζει, να την περιορίζει όπου χρειάζεται και να την λαμβάνει υπόψη κατά την ερμηνεία των αποτελεσμάτων.

Εργασία για το σπίτι - Ο διπλός ρόλος του συμβούλου και ερευνητή

Υποθέστε ότι είστε επαγγελματικός σύμβουλος και επιθυμείτε να πραγματοποιήσετε ποιοτική έρευνα σε μια ομάδα συμβουλευτικής την οποία συντονίζετε. **Επιλέξτε εσείς το αντικείμενο της συμβουλευτικής και τα χαρακτηριστικά της ομάδας.** Για παράδειγμα, η ομάδα μπορεί να αποτελείται από μαθητές που διερευνούν τις επαγγελματικές τους επιλογές, φοιτητές που προετοιμάζονται για την αγορά εργασίας ή εργαζομένους που εξετάζουν το ενδεχόμενο αλλαγής σταδιοδρομίας ή άλλο (προτείνετε...)

Ζητείται:

1. Να περιγράψετε σύντομα την ομάδα και τον σκοπό της ποιοτικής έρευνάς σας.
2. Να αναφέρετε και να εξηγήσετε ένα πιθανό **πλεονέκτημα** της διπλής ιδιότητας του συμβούλου και ερευνητή.
3. Να αναφέρετε και να εξηγήσετε έναν πιθανό **κίνδυνο ή περιορισμό** που μπορεί να προκύψει από αυτή τη διπλή ιδιότητα.
4. Να προτείνετε ένα συγκεκριμένο **μέτρο αντιμετώπισης** του κινδύνου που εντοπίσατε.

Οδηγίες: Η απάντησή σας να είναι σύντομη (**περίπου 150-200 λέξεις**), με δικά σας λόγια. Δεν απαιτείται να πραγματοποιήσετε πραγματική έρευνα ή συνεντεύξεις. Σκοπός της εργασίας είναι να κατανοήσετε πώς η διπλή ιδιότητα του συμβούλου και ερευνητή μπορεί να επηρεάζει τη διεξαγωγή μιας ποιοτικής έρευνας και γιατί είναι σημαντικός ο αναστοχασμός (*reflexivity*).

Τρόπος υποβολής: Η εργασία υποβάλλεται ηλεκτρονικά μέσω του eClass, στην ενότητα «Εργασίες», με τίτλο «Ο διπλός ρόλος του συμβούλου και ερευνητή». Η απάντηση (150-200 λέξεις) να υποβληθεί ως ένα αρχείο Word (.docx), στο οποίο θα αναγράφονται το ονοματεπώνυμο του/της φοιτητή/τριας και ο τίτλος της εργασίας.

Προθεσμία υποβολής: Θα ανακοινωθεί στο eClass.

Σχεδιασμός και σκόπιμη επιλογή συμμετεχόντων (Ισαρη & Πουρκός, 2015, Κεφ. 3, §§1, 3, 5).

Η ποιοτική μελέτη ξεκινά από σαφές ερευνητικό ερώτημα και αιτιολογεί ποιοι συμμετέχοντες έχουν σχετική εμπειρία. Η **σκόπιμη δειγματοληψία** αποσκοπεί στην επιλογή συμμετεχόντων με εμπειρίες ή χαρακτηριστικά συναφή προς το ερευνητικό ερώτημα και όχι στην εξασφάλιση στατιστικά αντιπροσωπευτικού δείγματος.

Μπορεί να επιλέγονται άτομα με κοινό χαρακτηριστικό (ομοιογενές δείγμα) ή με διαφορετικές εμπειρίες (μέγιστη ποικιλία). Το μέγεθος πρέπει να αιτιολογείται σε σχέση με τον σκοπό, το βάθος και την επάρκεια του υλικού, δεν υπάρχει ένας ενιαίος «σωστός» αριθμός.

Παράδειγμα: για να διερευνήσουμε τη μετάβαση αποφοίτων στην αγορά εργασίας, μπορούμε να αναζητήσουμε αποφοίτους που αναζητούν εργασία, αποφοίτους που εργάζονται εκτός αντικειμένου και αποφοίτους που αξιοποίησαν συμβουλευτική. Η επιλογή αυτή είναι διδακτικό παράδειγμα σκόπιμης δειγματοληψίας μέγιστης ποικιλίας, όχι πρόταση αντιπροσωπευτικού δείγματος.

5. Συνεντεύξεις (§1.8.1.3, 15:30-15:45)

Η συνέντευξη επιλέγεται όταν αναζητούμε εμπειρίες, κίνητρα, αντιλήψεις και προσωπικές ερμηνείες που δεν αποτυπώνονται επαρκώς σε κλειστές ερωτήσεις. Όπως τονίζει το βιβλίο, απαιτεί προετοιμασία, ενεργητική ακρόαση και ευελιξία κατά τη συζήτηση

Τύπος	Χαρακτηριστικό	Παράδειγμα ερώτησης
Δομημένη	Προκαθορισμένες ερωτήσεις με σταθερή σειρά.	«Έχετε χρησιμοποιήσει υπηρεσία συμβουλευτικής;»
Ημιδομημένη	Οδηγός θεμάτων με δυνατότητα διευκρινιστικών ερωτήσεων.	«Περιγράψτε μια στιγμή που δυσκολευτήκατε να αποφασίσετε για την εργασία σας.»
Ανοικτή / αφηγηματική	Χώρος για εκτενέστερη προσωπική αφήγηση.	«Πώς εξελίχθηκε η επαγγελματική σας διαδρομή μετά την αποφοίτηση;»

Ενδεικτικές ερωτήσεις ημιδομημένης συνέντευξης με νέους αποφοίτους:

- «Πώς θα περιγράφατε τη σημερινή επαγγελματική σας κατάσταση;»
- «Ποια είναι η σημαντικότερη δυσκολία που αντιμετωπίζετε στην αναζήτηση εργασίας;»
- «Μπορείτε να δώσετε ένα συγκεκριμένο παράδειγμα αυτής της δυσκολίας;»
- «Με ποιον τρόπο σας έχει βοηθήσει ή δεν σας έχει βοηθήσει η επαγγελματική συμβουλευτική;»
- «Τι θα θέλατε να αλλάξει στις παρεχόμενες υπηρεσίες;»

Προσοχή: **αποφεύγουμε κατευθυντικές ερωτήσεις** («Δεν πιστεύετε ότι η συμβουλευτική σας βοήθησε πολύ;») και ερωτήσεις που εμπεριέχουν δύο διαφορετικά ζητήματα. Η καταγραφή/απομαγνητοφώνηση πραγματοποιείται μόνο με κατάλληλη άδεια.

Διάκριση ερευνητικής συνέντευξης από συνεδρία συμβουλευτικής: παρότι και οι δύο απαιτούν ενεργητική ακρόαση, η ερευνητική συνέντευξη αποσκοπεί στην παραγωγή ερευνητικού υλικού, όχι σε διάγνωση ή παροχή εξατομικευμένης συμβουλής. Αποσαφηνίζουμε εκ των προτέρων τον ρόλο μας και αποφεύγουμε πειστικές παρεμβάσεις (Ισαρη & Πουρκός, Κεφ. 3-4).

Σχεδιασμός οδηγού ημιδομημένης συνέντευξης

Σε έναν ολοκληρωμένο ερευνητικό σχεδιασμό, ο οδηγός ημιδομημένης συνέντευξης οργανώνεται σε θεματικούς άξονες, περιλαμβάνει κατάλληλες ανοικτές ερωτήσεις και μπορεί να συνοδεύεται

από διευκρινιστικές ερωτήσεις, ώστε να διερευνώνται σε μεγαλύτερο βάθος οι εμπειρίες και οι απόψεις των συμμετεχόντων. Ο οδηγός είναι επίσης χρήσιμο να δοκιμάζεται πιλοτικά, προκειμένου να διαπιστωθεί αν οι ερωτήσεις είναι σαφείς, κατανοητές και κατάλληλες για τον σκοπό της έρευνας. (Ίσαρη & Πουρκός, 2015, Κεφ. 4, §1.3 και Κεφ. 6, §§1.8-1.8.1).

6. Ομάδες εστίασης (§1.8.1.4, 15:45-16:00)

Η ομάδα εστίασης είναι οργανωμένη ομαδική συζήτηση με συντονιστή. Η αξία της δεν βρίσκεται μόνο στις ατομικές απαντήσεις, αλλά και στις συμφωνίες, διαφωνίες και αλληλεπιδράσεις που αναπτύσσονται μεταξύ συμμετεχόντων.

- Επιλέγουμε συμμετέχοντες που συνδέονται με το ερευνητικό ερώτημα· ο αριθμός και η σύνθεση προσαρμόζονται στον σκοπό της μελέτης.
- Προετοιμάζουμε λίγες **ανοικτές ερωτήσεις**, χωρίς να επιβάλλουμε «σωστή» απάντηση.
- Ο συντονιστής ενθαρρύνει τις λιγότερο ομιλητικές φωνές και διαχειρίζεται τον κίνδυνο κυριαρχίας ορισμένων συμμετεχόντων.
- **Εμπιστευτικότητα:** Χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή, επειδή οι συμμετέχοντες ακούνε τις προσωπικές εμπειρίες και απόψεις των υπόλοιπων μελών της ομάδας. Ο ερευνητής οφείλει να ζητά από όλους να μην κοινοποιούν σε τρίτους όσα ειπώθηκαν κατά τη διάρκεια της συζήτησης. Ωστόσο, δεν μπορεί να εγγυηθεί ότι όλοι θα τηρήσουν αυτή τη δέσμευση.

Προαιρετική εργασία για το σπίτι - Σχεδιασμός ερωτήσεων για ομάδα εστίασης

Υποθέστε ότι σχεδιάζετε μια **ποιοτική έρευνα στον τομέα της Επαγγελματικής Συμβουλευτικής**, στην οποία θα χρησιμοποιήσετε την τεχνική της **ομάδας εστίασης (focus group)** για τη συλλογή δεδομένων.

Επιλέξτε ένα ερευνητικό θέμα και προσδιορίστε σε ποιους θα απευθύνεται η έρευνά σας. Για παράδειγμα, θα μπορούσατε να μελετήσετε τις εμπειρίες μαθητών που επιλέγουν σπουδές, φοιτητών που αναζητούν πρακτική άσκηση ή εργαζομένων που σκέφτονται να αλλάξουν επάγγελμα. Μπορείτε, φυσικά, να επιλέξετε οποιοδήποτε άλλο θέμα σχετικό με την Επαγγελματική Συμβουλευτική.

Ζητείται:

1. Να παρουσιάσετε σύντομα το θέμα της έρευνάς σας, τον σκοπό της και τα χαρακτηριστικά των ατόμων που θα συμμετείχαν στην ομάδα εστίασης.
2. Να διατυπώσετε **δύο ανοικτές ερωτήσεις** που θα χρησιμοποιούσατε για να ξεκινήσετε ή να αναπτύξετε τη συζήτηση.
3. Να εξηγήσετε γιατί οι συγκεκριμένες ερωτήσεις είναι ανοικτές και όχι κλειστές.
4. Να εξηγήσετε πώς οι ερωτήσεις αυτές θα μπορούσαν να συμβάλουν στην ανταλλαγή απόψεων και την αλληλεπίδραση μεταξύ των συμμετεχόντων.
5. Να προσδιορίσετε μία πιθανή δυσκολία κατά τη διεξαγωγή της συζήτησης και να προτείνετε πώς θα τη διαχειριζόσασταν ως συντονιστής/τρια.

Τρόπος υποβολής: Η εργασία υποβάλλεται ηλεκτρονικά, μέσω του eClass του μαθήματος, στην ενότητα «Εργασίες», επιλέγοντας την εργασία με τίτλο «**Σχεδιασμός ερωτήσεων για ομάδα εστίασης**». Η απάντηση (150-200 λέξεις) να υποβληθεί ως **ένα αρχείο Word (.docx)**. Στην αρχή του αρχείου να αναγράφονται το ονοματεπώνυμο του/της φοιτητή/τριας και ο τίτλος της εργασίας.

Προθεσμία υποβολής: Θα ανακοινωθεί μέσω eClass.

Οι υποβληθείσες απαντήσεις θα εξεταστούν από τον διδάσκοντα και θα αξιοποιηθούν για ανατροφοδότηση και συζήτηση σε επόμενη συνάντηση του μαθήματος.

7. Δεοντολογία και ποιότητα της ποιοτικής έρευνας (§1.8.1.5, 16:00-16:15)

Αρχή	Πρακτική εφαρμογή στη συμβουλευτική
Ενημερωμένη συγκατάθεση	Σαφής ενημέρωση για τον σκοπό, τη διαδικασία, την καταγραφή και τη χρήση των δεδομένων.
Εθελοντική συμμετοχή	Δυνατότητα άρνησης ή αποχώρησης χωρίς δυσμενείς συνέπειες, με ενημέρωση για τα όρια ανάκλησης ήδη ανωνυμοποιημένων δεδομένων.
Εμπιστευτικότητα / προστασία δεδομένων	Περιορισμός πρόσβασης, ασφαλής αποθήκευση, αφαίρεση ή αντικατάσταση αναγνωριστικών στοιχείων.
Αποφυγή βλάβης	Προσοχή σε πειστικές ερωτήσεις για ανεργία, αποτυχία, οικονομικά προβλήματα ή τραυματικές εμπειρίες.
Σχέση εξουσίας	Ειδική μέριμνα όταν ερευνητής και συμμετέχων συνδέονται με σχέση συμβούλου-ωφελούμενου ή διδάσκοντος-φοιτητή.

Η χρήση ψευδωνύμων δεν εξασφαλίζει από μόνη της ανωνυμία, ιδίως σε μικρές κοινότητες. Σε ομάδες εστίασης ζητούμε από όλους σεβασμό στην εμπιστευτικότητα, αλλά δεν μπορούμε να την εγγυηθούμε πλήρως.

Ποιότητα και τεκμηρίωση: σαφήνεια ερευνητικού ερωτήματος, αιτιολόγηση επιλογής συμμετεχόντων, διαφανής παρουσίαση των βημάτων ανάλυσης, χρήση κατάλληλων αποσπασμάτων και αναστοχασμός. Δεν αξιολογούμε την ποιότητα μιας ποιοτικής έρευνας μόνο από το μέγεθος του δείγματός της.

Ειδική επισήμανση: Η τήρηση των αρχών της ερευνητικής δεοντολογίας δεν περιορίζεται στην υπογραφή ενός εντύπου συγκατάθεσης. Προϋποθέτει την ουσιαστική ενημέρωση των συμμετεχόντων για τον σκοπό και τη διαδικασία της έρευνας, την προστασία τους από ενδεχόμενη βλάβη και τη διασφάλιση της εμπιστευτικότητας και της κατάλληλης διαχείρισης των προσωπικών τους δεδομένων (Ισαρη & Πουρκός, 2015, Κεφ. 3, §7).

Παράδειγμα - Ερευνητική δεοντολογία στην Επαγγελματική Συμβουλευτική

Ένας επαγγελματικός σύμβουλος πραγματοποιεί ατομικές συνεδρίες με ωφελουμένους. Κατά τη διάρκεια των συνεδριών, οι ωφελούμενοι μοιράζονται προσωπικές εμπειρίες και δυσκολίες

σχετικά με την επαγγελματική τους πορεία. Ο σύμβουλος επιθυμεί να αξιοποιήσει ορισμένες από αυτές τις αφηγήσεις σε επιστημονική έρευνα.

Ερώτηση: Μπορεί ο σύμβουλος να χρησιμοποιήσει τις αφηγήσεις των ωφελουμένων του σε επιστημονική έρευνα, μόνο και μόνο επειδή εκείνοι τις μοιράστηκαν οικειοθελώς μαζί του κατά τη διάρκεια των συμβουλευτικών συνεδριών;

Ενδεικτική απάντηση: Όχι αυτομάτως. Όχι χωρίς να εξεταστούν οι ειδικές προϋποθέσεις της ερευνητικής χρήσης. Η συναίνεση για συμμετοχή σε μια συμβουλευτική συνεδρία δεν συνεπάγεται συναίνεση για χρήση των πληροφοριών σε επιστημονική έρευνα.

Ο σύμβουλος οφείλει να διασφαλίσει την κατάλληλη ενημέρωση των συμμετεχόντων, την απαιτούμενη συγκατάθεση ή άλλη νόμιμη βάση όπου εφαρμόζεται, την προστασία της εμπιστευτικότητας και των προσωπικών δεδομένων, καθώς και τις τυχόν απαραίτητες εγκρίσεις της έρευνας.

Συμπέρασμα: Η πρόσβαση σε προσωπικές πληροφορίες στο πλαίσιο μιας επαγγελματικής σχέσης δεν συνεπάγεται αυτομάτως δικαίωμα χρησιμοποίησής τους για διαφορετικό σκοπό, όπως η επιστημονική έρευνα.

8. Σύντομη εφαρμογή: από την παρατήρηση στην ερμηνεία (16:15-16:25)

Υποθετικό σενάριο

Σε ομάδα επαγγελματικού προσανατολισμού, ένας απόφοιτος λέει: «Δεν είμαι σίγουρος αν το πτυχίο μου έχει αξία». Ένα άλλο μέλος απαντά: «Το έχουμε σκεφτεί πολλοί μετά την πρακτική άσκηση». Ακολουθεί συζήτηση για τις δυσκολίες ένταξης στην αγορά εργασίας.

Επίπεδο	Ενδεικτική καταγραφή
Παρατήρηση	Οι ακριβείς φράσεις των συμμετεχόντων, η σειρά των παρεμβάσεων και άλλα στοιχεία που καταγράφηκαν κατά τη συζήτηση.
Πιθανοί αρχικοί κώδικες	«Αμφιβολία για την αξία των σπουδών» και «Κοινή εμπειρία αβεβαιότητας».
Υπό διερεύνηση ερμηνεία	Η ανταπόκριση του δεύτερου συμμετέχοντος ενδέχεται να διευκολύνει την έκφραση αντίστοιχων προβληματισμών από άλλα μέλη της ομάδας. Αυτό όμως χρειάζεται περαιτέρω διερεύνηση.

Ο πίνακας διακρίνει όσα καταγράφονται κατά τη συζήτηση από τους αρχικούς κώδικες και τις πιθανές ερμηνείες του ερευνητή. Η συστηματική ανάλυση του υλικού μπορεί να πραγματοποιηθεί με τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης.

Σύντομη εισαγωγή στη θεματική ανάλυση (Thematic Analysis)

Η **θεματική ανάλυση** χρησιμοποιείται για τον εντοπισμό και την ερμηνεία **μοτίβων νοήματος (θεμάτων)** σε ποιοτικά δεδομένα, όπως συνεντεύξεις, αφηγήσεις και συζητήσεις ομάδων εστίασης.

Βασικά στάδια της θεματικής ανάλυσης:

1. **Εξοικείωση με τα δεδομένα:** Μελετούμε προσεκτικά και επανειλημμένα το υλικό, ώστε να αποκτήσουμε συνολική εικόνα του περιεχομένου του.
2. **Αρχική κωδικοποίηση:** Επισημαίνουμε αποσπάσματα που σχετίζονται με το ερευνητικό ερώτημα και τους αποδίδουμε σύντομους χαρακτηρισμούς, τους κώδικες.
3. **Διερεύνηση πιθανών θεμάτων:** Εξετάζουμε τις σχέσεις μεταξύ των κωδίκων και αναζητούμε ευρύτερα μοτίβα νοήματος.
4. **Επανεξέταση και ερμηνεία:** Επιστρέφουμε στα δεδομένα, επανελέγχουμε τα πιθανά θέματα και διαμορφώνουμε τεκμηριωμένες ερμηνείες.

Εφαρμογή στο προηγούμενο παράδειγμα

Οι δύο αρχικοί κώδικες του πίνακα αναφέρονται σε διαφορετικές όψεις της επαγγελματικής αβεβαιότητας. Εφόσον εντοπιστούν συναφή νοήματα και σε άλλα αποσπάσματα, θα μπορούσαν να συμβάλουν στη διαμόρφωση ενός ευρύτερου θέματος, όπως **«Επαγγελματική αβεβαιότητα κατά τη μετάβαση στην αγορά εργασίας»**.

Οι αρχικοί κώδικες δεν αποτελούν αυτομάτως ερευνητικά ευρήματα, ούτε η επανάληψη μιας λέξης αρκεί για τον προσδιορισμό ενός θέματος. Ο ερευνητής χρειάζεται να εξετάζει συστηματικά το υλικό, να επανελέγχει τις αρχικές του ερμηνείες και να τεκμηριώνει τα θέματα που προτείνει.

(Ισαρη & Πουρκός, 2015, Κεφ. 5, §§2-2.1).

Σύνδεση με τη στατιστική ανάλυση (SPSS)

Στην ποσοτική ανάλυση μπορούμε να κωδικοποιούμε κατηγορίες απαντήσεων και να υπολογίζουμε συχνότητες ή ποσοστά με το SPSS. Στη θεματική ανάλυση, αντίθετα, εξετάζουμε τα νοήματα που εκφράζουν οι συμμετέχοντες και τις σχέσεις μεταξύ τους. Η αριθμητική καταμέτρηση των κωδίκων δεν υποκαθιστά την ερμηνεία του ποιοτικού υλικού.

9. Ανακεφαλαίωση και υπενθύμιση εργασίας (16:25-16:30)

Βασικό συμπέρασμα: Στη δεύτερη διάλεξη εξετάσαμε τη διάκριση ποιοτικής και ποσοτικής έρευνας, τον ρόλο του ερευνητή στην έρευνα πεδίου και τις βασικές τεχνικές συλλογής ποιοτικών δεδομένων. Παρουσιάστηκαν επίσης ζητήματα ερευνητικής δεοντολογίας και τα πρώτα στάδια της θεματικής ανάλυσης.

Η επιλογή μεθόδου πρέπει να ανταποκρίνεται στο ερευνητικό ερώτημα, ενώ τα συμπεράσματα οφείλουν να στηρίζονται στα δεδομένα και στον τρόπο με τον οποίο αυτά έχουν συλλεχθεί και αναλυθεί.

Υπενθύμιση εργασίας για το σπίτι

Υπενθυμίζεται η εργασία της Ενότητας 4, με τίτλο «Ο διπλός ρόλος του συμβούλου και ερευνητή».

Οι φοιτητές/τριες καλούνται να επιλέξουν ένα πλαίσιο επαγγελματικής συμβουλευτικής και να εξετάσουν ένα πιθανό πλεονέκτημα, έναν πιθανό κίνδυνο και ένα μέτρο αντιμετώπισης που συνδέονται με τη διπλή ιδιότητα του συμβούλου και ερευνητή.

Η απάντηση θα είναι σύντομη (150-200 λέξεις). Δεν απαιτείται διεξαγωγή πραγματικής έρευνας ή συνεντεύξεων.

Τελική επισήμανση: Στην ποιοτική έρευνα δεν έχει σημασία μόνο τι παρατηρούμε ή τι μας λένε οι συμμετέχοντες, αλλά και πώς συλλέγουμε, κατανοούμε και ερμηνεύουμε αυτές τις πληροφορίες.

Βιβλιογραφία

Χαλικιάς, Μ., Μανωλέσου, Α. & Λάλου, Π. (2015). Μεθοδολογία Έρευνας και Εισαγωγή στη Στατιστική Ανάλυση Δεδομένων με το IBM SPSS Statistics. Κεφ. 1, §1.8 (ιδίως §§1.8.1-1.8.1.5· επίσης §§1.8.2-1.8.4).

Ίσαρη, Φ. & Πουρκός, Μ. (2015). Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας: Εφαρμογές στην Ψυχολογία και στην Εκπαίδευση. Κεφ. 1 (§§1, 5-7), Κεφ. 3 (§§1, 3-5, 7), Κεφ. 4 (§§1, 3, 5), Κεφ. 5 (§§2, 5) και Κεφ. 6 (§§1.8-1.8.1).